

מראי מקומות- בבא קמא כ'

וע"ע במנחת שלמה שהק' לשי' הרי"ף דכ' דשו"ר פטורים ברה"ר משום דאורחיהו הם, א"כ מהו הצד דאזלי' בתר מקום האכילה, הרי ודאי צריך להיות הכל תלוי במקום ששקלוה ממנו. ותי' דודאי איננו דורשים טעמא דקרא, וא"כ אם חשבי' דעיקר ההיזק הוא האכילה, והאכילה נעשית ברה"ר, הרי גזה"כ הוא דשו"ר ברה"ר פטירי. אלא דכשבאנו להגדיר מה נחשב מעשה מזיק ברה"ר, אם הולך על דף ברה"ר, והכלים תחת הדף ברה"י, שפיר זה נקרא מעשה מזיק ברה"ר, כיון דעיקר הטעם הוא משום אורחי' [כן נראה בכוונתו]. אלא דהק' דכיון דמבואר על צד זה דהתורה חשבה עם מקום האכילה, וודאי אין שום סברא לזה, א"כ איך אומר הרי"ף דסברת התורה הוא דמשום דאורחיהו בכך, הרי אין הדינים מורין לנו כן, אדרבה, נראה מדין זה דאי"ז ההגדרה של שו"ר ברה"ר, וצ"ע.

(ג) **כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור- כ' חזון איש (ב"ק ח', ז')** דאין לומר דפטור משום דהמזיק חשיב כאונס, דהוי כמו ששמרו כלפי מעשה זו, שאין צריך לחוש שישנה הניזק ע"י שיניח כסות וכלים ברה"ר על הארץ, או שתרכיץ הבהמה ברה"ר. לא יתכן לומר כן, שהרי תחלתו בפשיעה שלא תזיק כסות וכלים באינם מונחים בשינוי [ולכאור' מבואר דהבין חזו"א דההיזק היתה נעשית אף אם לא ה' הניזק עושה הדבר משונה, ויש לע' בזה]. אלא הביאור כמה שפטור הוא משום שאין צורת נזקין בזמן שהניזק מושך עליו את הנזק, ופטור זה הו"ל כמו שאר הלכות נזקין, כמו שו"ר ברה"ר דפטור. וא"כ, אפי' בתחלתו בפשיעה לא מהני לחייבו, דהא לא חייבה התורה בנזקין בצורה זו. ורק דנח' אמוראי בגדר השינוי שיצא ממנהג העולם להמשיך עליו הנזק, דר"ל ס"ל דכסות וכלים על הארץ ברה"ר הרי הוא בגבול שינוי להמשיך עליו את הנזק, ור"י סבר דזהו עדיין בגבול מנהג העולם ולא יצא מחיוב נזקין, אבל בהמה הרבוצה ברה"ר ודאי משונה הוא, וזו שדרסה עליה פטורה.

(א) **בהמה ברה"ר ופשטה צוארה וכו' חייבת-** וביאר הגמ' משום דע"ג חבירתה נחשב חצר הניזק. וע"ז הביא הגמ' ראי' מהא דהיתה קופתו מופשלת, ודחה דמיירי בקופצת. ופרש"י, דקפיצה היינו שלא כדרכה, ולכן הו"ל תולדה דקרן וחייבת בחצי נזק, ואפי' אם חשיב רה"ר ממש. אולם ע' ברי"ף (ח: בדפיו) דכ' "מ"ט, על גבי חבירתה כחצר הניזק דמי, והוא דקפצה, אבל עמדה לא, דהיינו אורחה". ומבואר מדבריו דמה דחייב בקופצת היינו ביחד עם הא דאמרי' דהו"ל חצר הניזק. וע' ברא"ש (ד') שהביא שבעל המאור כ' על פסק הרי"ף דאינו מסתבר, אלא כל ע"ג חבירתה חייב, בין שקפצה בין שעמדה, והיינו דאילפא, וברה"ר בלא ע"ג חבירתה חייבת ח"נ בקופצת, והיינו דר' אושעיא, ולא פליגי אהדדי. אבל הרא"ש כ' דדברי הרי"ף עיקר, והביאור הוא, דבאמת קפיצה אינה שינוי, וכמה דאי' לעיל, דכיון דדרכה למיכל, דרכה נמי לסרוכי ולמיסק (וליישב שי' רש"י [ובעל המאור] מקו' זו, כ' הפני יהושע דשאני ברחא, שהוא בהמה דקה, ודרכה לקפוץ, משא"כ בהמה גסה דאין דרכה). אלא הביאור הוא, דאילפא אמר דכל ע"ג חבירתה הו"ל חצר הניזק, וסבר הגמ' דכל דהבהמה אוכלת מע"ג חבירתה, אפי' בקל, זה נחשב חצר הניזק וחייב. וע"ז אמר ר' אושעיא, דהיינו דוקא בקופצת, דהיינו, דכל זמן שיכול לאכול בלא קפיצה, אין לאדם רשות להניח שם פירותיו, והוי רה"ר ופטורה. אבל היכא דאין יכולה לאכול אלא בקפיצה, יש לו רשות להניח פירותיו, ומקרי חצר הניזק.

(ב) **כגון דקיימא עמיר ברה"י וקא מתגלגל ואתי מרה"י לרה"ר, מאי- פרש"י, האם אזלי' בתר מקום אכילה או בתר מקום דשקלה ממנו. וע' בפלפולא חריפתא (ה', ז') שהביא מה שהק' השלט"ג, דאם הוי מרה"י לרה"ר, הו"ל כרבה דבתר מעיקרא אזלי', ואם מרה"ר לרה"י, א"כ הו"ל כמו דאי' בגמ' דהתיזה ברה"ר והזיקה ברה"י דחייב [ולכאור' דברים תמוהים הם, האם אמרי' דהדין דבתר מעיקרא הוא רק לחומרא מרה"י לרה"ר, והדין דהתיזה והזיקה הוי רק לחומרא, והיינו מרה"ר לרה"י, וצ"ע].**

מ"מ אכל מה שחבירו נפסד. ובביאור דבריו כ' בחי' ר' שמעון (י"ט, א') דהוי חיוב מזיק, דהזיק דירתו של חבירו. והיינו, דבנועל ביתו של חבירו, אין הדירה ממש בעולם, ולכן לא הו"ל ממש כמזיק דירה של חבירו. אבל היכא דדר בה, הרי הוא מזיק ממש בשעה שהשימוש כבר בעולם, והו"ל כאוכל ממש, ולכן שפיר חייב מדין מזיק.

(ו) **הא איתהנית - כ' תוס' דאפי' למ"ד בעלמא** דכופין אותו על מדת סדום, אולי שאני הכא, שהי' יכול למונעו מעיקרא מלדור בה. אולם ע' בפני יהושע שהביא מש"כ המרדכי בשם הראב"ה דאפי' לכתחלה יכול לכופו לדור שם בע"כ היכא דלא חסר (לפי הצד דזה נהנה וזה לא חסר כופין אותו על מדת סדום), וכ' הפנ"י דרוב פוסקים חולקים עליו. ובביאור דברי התוס' לחלק בין לדור שם לכתחלה ובין לשלם לו בדיעבד (דהיינו, על הצד דפטור מלשלם בדיעבד, דמ"מ ס"ל לתוס' דלכתחלה יכול למונעו מלדור שם), כ' בשיעורי ר' דוד (ת"א) דדין כופין אותו על מדת סדום הוא רק כשבא ליטול את שלו, ולא כשבא ליטול את של חבירו, ולכן אף דלא חסר מידי ע"י הא דדר בה, מ"מ אין כופין אותו על מדת סדום, דהא של חבירו הוא. ושאלת הגמ' באם דר שם הוא, האם אמרי' דכיון דסו"ס נהנה משל חבירו, ממילא יהי' צריך לשלם, או דלמא כיון דחבירו לא חסר אין לחייבו על מה שנהנה ממנו.

(ז) **אפקורי מפקר להו - כ' תוס' דלא לגמרי** מפקיר להו, דא"כ לא יהי' חייב לשלם כלום, אלא סבר שיתקלקלו מחמת שרבים דורסים עליהם עד שלא יבואו לדמי מה שנהנית. ועדיין צ"ב, א"כ למה צריך לשלם בשביל כל ההנאה, הרי הי' מייאש לשויות פחות מזה (ולפי הגירסא מהס"א דמייאש רק עד שויות זו א"ש). ופי' המהר"ם דכוונת תוס' הוא דבאמת מתייאשו לגמרי, אפי' אם נתקלקלו עד שלא שוו הנאתם, אלא דלא מייאש אלא עד שנתקלקלו, אבל כל זמן שלא נתקלקלו, עדיין אינו מייאש מהם, ולכן נקרא שנהנית ממנו, אבל מ"מ אי"ז נקרא חסר [כ"ג בכונתו]. וע"ע בשטמ"ק דהק' דאם אינו מייאש לגמרי, א"כ איך מביאים ראי' מכאן בכלל, הרי קיי"ל

(ד) **רבה אמר דמי עמיר, רבא אמר דמי שעורים** בזול - נתקשה במנחת שלמה במאי פליגי, אם משתבח הבהמה טפי במה שניתן לו שעורים, א"כ לכאור' הו"ל כיוורד לשדה חבירו דצריך לשלם לו כפי השבח, ולא רק דמי עמיר או דמי שעורים בזול. ואם אינו משתבח מחמתה, א"כ למה יהי' צריך לשלם טפי מדמי עמיר. וצידד דאולי באמת משתבח, אלא דטען הבעלים דאין לו הנאה משבח זו, דאינו צריך לה בכלל, ובכה"ג הוא דפליגי, אם ישלם לו דמי עמיר או דמי שעורים בזול. ומה דרבא ס"ל דצריך לשלם דמי שעורים בזול, דייק המנח"ש מרש"י דהוא משום דרוב אינשי מאכילין בהמתם שעורים [ולכאור' הביאור הוא דא"כ אינו יכול לטעון דהנאה זו לא אכפ"ל, דהא רובא דאינשי רוצים שבח זין]. אלא דהק', דהא אין הולכין בממון אחר הרוב, וא"כ איך מחייבין אותו לשלם דמי שעורים, וצ"ע. וע"ע בנחלת דוד שכ' דמה דמשלם דמי שעורין בזול, היינו משום דאמדינן דעתי' דמה שאינה מאכילה שעורים הוא משום שאינו מוצא בזול כ"כ, אבל אם הי' מוצא בזול הי' מאכילה.

(ה) **זה לא נהנה וזה לא חסר - כ' תוס' דאפי' אם** החצר הי' קיימא לאגרא הי' יכול לומר דפטור כיון שלא נהנה, דאע"פ שגרם הפסד לחבירו, אי"ז אלא גרמא בעלמא, וגרמא בניזקין פטור. והק' הפני יהושע, אם הפסד זה חשיב כגרמא בעלמא, א"כ למה פשוט כ"כ להגמ' דבזה נהנה וזה חסר חייב לשלם, הרי מצד החסר אמרי' דגרמא הוא, ונהנה בעצמו הוי הספק דזה נהנה וזה לא חסר, וא"כ מ"ש אם חסר או לא. ותי' דבעצם החיוב הוא מצד הנהנה, וסגי בזה גרידא לחייבו, רק דנסתפק הגמ' דאולי במקום דלא חסר, הו"ל מדת סדום לתבוע ממנו, כיון שלא מפסיד כלום. אבל היכא דגם מפסיד, אז ודאי אין שייך מדת סדום, וא"כ שפיר יכול לתבוע ממנו מה שנהנה. אמנם זהו שי' תוס', אבל הרי"ף (ט. בדפיו) כ' "אבל בחצר דקיימא לאגרא צריך להעלות לו שכר, ואע"ג דלא עביד למיגר, דהא חסרי' ממונא". ובביאור דבריו, כ' הרא"ש (ו') דלא דמי לנועל ביתו של חבירו ולא דר בו דפטור משום דהו"ל כגרמא בעלמא, דכאן הרי אכל חסרונו של חבירו, ואע"פ שלא נהנה, הא

משתרש הכסף אצלו, וזה צריך לשלם אפי' אם חבירו לא חסר מידי [אולם לכאור' עדיין צ"ב קצת, דהא לכאור' לא גילה אלא דנחית להוצאות קטנות של מחיצה א', אבל לא לכל המחיצות, וא"כ למה יהי' צריך לשלם בשביל כולם, וכנראה דר' שמעון עמד על שאלה זו, וצ"ע איך יישבה].

נטל אבן או קורה... זאת אומרת הדר בחצר (י)
חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר-ע'
בקובץ הערות (נ"ב, י"ג) שהעיר, דאיך מביאין רא"י מחיוב מעילה לתשלומי הדיוט, הרי אולי הדין דמעל הוא רק משום שהי' לו הנאה, ואף אם אין שום תביעת ממון מהקדש עליו, הרי סכ"ס נהנה מממון הקדש. ומזה הוכיח הקו"ה דהחיוב של מעילה בהקדש הוא משום גזילת ממון, דהיינו דרק היכא דבדיני ממונות נחשב דנטל ממון של חבירו ויש לחבירו תביעה עליו, רק בכה"ג אמרי' דהו"ל מועל בהקדש.

כדרבה, דאמר רבה הקדש שלא מדעת (יא)
כהדיוט מדעת דמי- פרש"י, כיון דדעת שכינה יש כאן, א"א לומר דהו"ל שלא מדעת. ותמה תוס', מה בכך דכהדיוט מדעת דמי, הרי מה דאמרי' דהדר בחצר חבירו "שלא מדעתו", לאו דוקא הוא, אלא אורחא דמילתא נקט. ולכן פי' באו"א, דדעת שכינה היא שלא יחנה אדם בלא מעילה. ופי' המהר"ם כוונת תוס', דהוי כאילו התנה עמו הדר בו ע"מ שיתן לו שכר. וביישוב דעת פרש"י, ע' בחי' ר' נחום (קט) דכ' דאולי כל הנדון בסוגיין הוא רק היכא דדר בבית כל זמן שאין בעל הבית יודע מדירתו, אבל אם בעל הבית יודע מדירתו, ומ"מ הוא דר שם, י"ל דאי"ז ענין לסוגיין, והוי כגזילה, וס"ל לפרש"י דעצם הגזילה הו"ל כחסרון, וא"כ הו"ל זה נהנה וזה חסר, והניח בצ"ע.

דכל שמפסידו אף קצת, צריך לשלם כל ההנאה, וא"כ אין רא"י מכאן דזה נהנה וזה לא חסר דחייב. וע"ש שהביא כמה תירוצים לזה, וא' מהם הוא דכיון דכאן לא בא ההנאה מחמת החסרון, א"כ לא יהי' חייב לשלם ההנאה, אע"כ משום דזה נהנה וזה לא חסר חייב.

ש"מ לא נהנה וזה לא חסר חייב- הק' בחי' הגר"ח על הש"ס (רכו), איך מוכיחין מכאן דזה נהנה וזה לא חסר חייב, הרי בעלמא מיירי בהנאה הי' בדעת הנהנה, דהיינו שנטל ההנאה, אבל כאן הרי הוא שלא מדעתו, וא"כ איך מחייבין אותו על הנאה זו. וביאר ע"פ מש"כ הרמב"ן דהו"ל כשדה העשוי' ליטע, וא"כ אנן סהדי דניח"ל בהנאה. אבל זהו רק כלפי ההנאה, אבל אין שייך לחייבו על החסרון שנעשה לחבירו עי"ז, דהא ודאי אין אומדנא ע"ז. וא"כ, רק אם הדין הוא דזה נהנה וזה לא חסר חייב, יהי' חייב גם בכה"ג. ועפ"ז מיישב קו' תוס' על פרש"י, דרש"י פי' הסוגיא דמיירי במחיצות שבין המקיף והניקף, וע"ז הק' תוס', א"כ איך ס"ד דמקרי לא חסר, הרי ודאי חסר בשביל הניקף, שהרי כל המחיצה הוא רק להפסיק בין שדותיו לשדה הניזק. ועפ"ז מיושב, דאין שייך לומר דחסר בשבילו, שהרי כיון שלא הי' מדעתו כלל, א"כ אין שייך להתיחס החסר להנהנה בכלל.

טעמא דגדר ניקף, הא מקיף פטור- הק' תוס', (ט)
אם זה נהנה וזה לא חסר פטור, א"כ אפי' אם עמד ניקף והיקף, למה חייב בשאר המחיצות. ותי' דשאני עמד ניקף, דגלי דעתי' דניח"ל אף בהוצאה, משא"כ בדר בחצר חבירו, דלא גלי דעתי' דניח"ל אלא בחנם. וכ' הקהלות יעקב (י"ח, ד"ה כתבו) דמוכח מדבריו דיסוד דזה נהנה וזה לא חסר פטור, היינו משום דיכול הנהנה לטעון לדידי לא שוה לי ממון, אבל כיון דגילה דעתו דניח"ל גם בהוצאה, ממילא חייב לשלם. וע' בחי' ר' שמעון (כ'), ב' דביאר סברת התוס', דבעצם מדין נהנה לא יהי' סברא לחייבו מצד הא דגלי דעתי', דסכ"ס הרי לא חסר מידי. אלא הביאור הוא דצריך לשלם מדין משתרשי, דכיון דגלי דעתי' דהי' משלם כסף בשביל זה, א"כ הרי